

Corpus

Berga (Berguedà)

La Patum

El 10 de juliol de 1780, el rei d'Espanya Carles III, fill de Felip V, envià una reial cèdula d'obligat compliment a les autoritats civils i eclesiàstiques del país, per la qual es prohibia la presència a les processons de Corpus de tots els components festius, com ara balls, gegants, figures del bestiari, comparses, elements pirotècnics... ja que, segons el decret, eren contràries a la *gravedad y decoro* de la festivitat.

El Ball de l'Àliga, un dels moments més solemnes de la Patum de Berga.
/FOTO: ESTEFANIA ESCOLÀ, PUBLICADA A LA VANGUARDIA EL 15-6-2017/

Per què celebrem...

L'única població catalana que no va obeir el mandat va ser Berga, que va mantenir els seus *entremesos*, és a dir, representacions d'origen medieval interpretades en actes festius. A Berga, la processó de Corpus està documentada des de 1454 i la Patum des del 1525.

Segons sembla, el nom de Patum ve del so del tabal, un gros timbal que emet invariablement un primer cop més suau i un segon més fort: *pa-tum!* L'ús de l'instrument data de 1626 i l'actual, que pesa divuit quilos, és una rèplica de l'original. Fins als darrers anys del segle XIX, l'únic acompanyament musical era el proporcionat per aquest tabal, però des d'aleshores es balla una composició de Joaquim Serra i Farriols.

La Patum es distingeix per l'enorme quantitat de comparses que hi participen i formen el seguici. El Ball dels Cavallets Cotoners n'és una i constitueix un dels entremesos més antics de la festa, en el qual quatre cristians —en cavallets i armats amb espases— s'enfronten a quatre turcs —que van a peu i armats amb simitarres. El cavallets són petites estructures amb la forma d'aquest animal, cadascun transportat per un ballador gràcies a unes corretges que el subjecten, i proporcionen a la figura un moviment ingènuaament versemblant. Cristians i turcs s'enfronten en un ball, que en realitat és un combat del qual surten vencedors els cristians, naturalment.

D'entremesos, però, n'hi ha molts més: els Àngels i els Diables, anomenats *Maces* per l'estri que manipulen; les Guites, dues bèsties amb cos de mula i que llancen foc per la boca; l'Àliga, amb una corona al cap i branques de llover i d'olivera a la boca, com a símbols del poder i la pau, i els Nans, els Gegants i els Plens, l'espectacle més gran i espectacular de la festa, documentat des del 1628, protagonitzat per un munt de diables emmascarats que omplen la plaça i llancen *fuets* —els petards tradicionals de la festa— per les banyes i la cua. I encara el Tirabol, el ball tradicional que tanca la festa, declarada Obra Mestra del Patrimoni Oral i Immaterial de la Humanitat per la UNESCO el 2005.

Ball d'Espases

Els balls en els quals es fan servir armes són molt antics i freqüents a Europa. Possiblement, tenen el seu origen en les justes medievals, durant les quals dos cavallers s'enfrontaven en curses i combats d'habilitat per comprovar qui era el més fort, sense que això hagués de comportar la mort d'algun dels contendents.

Els balls d'espases, contràriament al que podria semblar, no són competitius, sinó estètics, i mostren cadències i figures

Primer Ball d'Espases de Cervera el 2016, tres-cents anys després de la seva última actuació. /FOTO: BALL D'ESPASES DE CERVERA/

Per què celebrem...

com en qualsevol altra dansa. Els balls d'aquest tipus rarament simulen lluites entre els components, a diferència d'altres com les festes de Moros i Cristians o el Ball dels Cavallets. En aquest cas, l'espasa no talla ni punxa. És un element que uneix els balladors, que l'agafen per la punta de qui va davant, tot formant una mena de serpent. L'essència del ball consisteix a fer figures a base dels entramats que formen els balladors.

Van ser molt populars en algunes zones del Sacre Imperi Romanogermànic durant els segles XV i XVI, per estendre's des d'allà cap a la resta d'Europa, de manera que també se'n celebren a Itàlia, Alemanya, Àustria, Andalusia i el País Basc. En donen testimoni diversos autors antics, com Mateo Alemán en la seva obra *Guzmán de Alfarache*, de 1599, Cervantes al seu cèlebre *Don Quijote de la Mancha*, el 1615, o Lope de Vega a l'obra teatral *Los bandos de Sena*, el 1635.

Pel que fa a Catalunya, la referència més antiga correspon a Cervera, on el 1411 ja es ballava per Corpus, tot i que va ser prohibit el 1724 per les autoritats borbòniques després de la Guerra de Successió.

Cervera recuperà aquesta tradició el 2016, després de gairebé tres-cents anys d'oblit, gràcies a un exhaustiu treball de recerca en arxius antics. Se'n van reconstruir la dansa, la música i el vestuari barroc, cosa que representà una feina de més de dos anys, amb la col·laboració del flabioler i expert en danses festives Àngel Vallverdú.

Cada diumenge de Corpus i el quart del mes de setembre, per la festa major del Sant Crist, surt el seguici de músics, diables, bastoners, gitanes, espases, cavallets, gegants i capgrossos, juntament amb l'Àliga, el Cérvol i el Drac, que va de la plaça de la Universitat fins a la plaça Major. Un cop allà, se succeeixen diversos balls, entre els quals el d'espases, en què els vuit balladors interpreten figures coreogràfiques característiques, amb passadissos, degollades, estels i roses, per acabar amb l'espectacular aixecada d'un dels participants sobre un cercle d'espases creuades.

Primer cap de setmana de juny

Torrelles de Llobregat (Baix Llobregat)

Festa de la Cirera

A l'Europa central hi ha constància de l'existència de cirerers des del paleolític, i del consum de menjar cireres des del període neolític, sis mil anys enrere, quan els fruits es maçonaven per obtenir un líquid que deixaven fermentar fins a esdevenir una beguda alcohòlica.

Les primeres llavors de cirera haurien arribat a Occident des de Mesopotàmia, a l'Àsia Menor, amb les migracions humanes o potser escampades per aus, igualment migratòries.

Festa de la Cirera. /FOTO: AJUNTAMENT DE TORRELLES DE LLOBREGAT/

Per què celebrem...

Tot i així, segons recollí l'historiador romà Plini el Vell en la seva *Historia naturalis*, hauria estat el cònsol Luci Licini Lucul·le qui l'hauria introduïda a Europa des de la ciutat de Cerasont, a la província de Giresum —a l'actual Turquia—, d'on provindria la paraula *cirera*.

El cirerer s'adaptà admirablement al clima suau de l'àrea mediterrània, gràcies al sòl calcari, el règim de pluges i l'escassetat de glaçades, tot un seguit de característiques que faciliten el seu conreu a Torrelles de Llobregat, que hi destina més de tres-centes hectàrees.

Entre el 1879 i el 1887, en aparèixer a Catalunya la plaga de la fil·loxera, molts pagesos es van veure obligats a arrencar els ceps de les vinyes afectades, i a substituir-les per algunes de les més de dues mil varietats existents de cirerer. Inicialment, la producció no va ser gaire reeixida, però a poc a poc s'hi van anar afegint altres pagesos, fins que entre els anys 1940 i 1950 el conreu d'aquest fruit es generalitzà fins a substituir la vinya.

L'any 1980, l'Ajuntament de Torrelles de Llobregat, juntament amb entitats locals i productors, van considerar que seria molt convenient promoure'n el consum, una iniciativa d'interès per a la localitat mateixa i també per als forasters que hi assistissin. La fórmula consistí a organitzar una festa, destinada a mostrar la gran qualitat del producte i donar als visitants la possibilitat de tastar-lo, alhora de poder gaudir d'activitats complementàries, tot i que la idea inicial era limitar-se a celebrar-ne la collita.

D'aquesta manera, cada primer cap de setmana de juny s'organitza a Torrelles de Llobregat l'exposició i el mercat de la cirera, a més d'una fira d'artesans i de productes locals. Hi ha passejades i rutes pels camps de cirerers, jocs, concursos de truites, exposicions, xerrades, correfoc, música, ball, mostres d'arts i oficis, àpats populars i productes derivats de la cirera, com ara confitura, licors, vi i dolços.

23 de juny

Diverses poblacions

La Flama del Canigó

La muntanya pirinenca del Canigó ha esdevingut un símbol dels territoris catalans. Situada entre les comarques del Conflent, el Rosselló i el Vallespir, formà part de la Catalunya que el 7 de novembre de 1659, en virtut del Tractat dels Pirineus, passà a formar part de l'Estat francès, juntament amb el Capcir i l'Alta Cerdanya. Era la conclusió de la Guerra dels Trenta Anys, que enfrontà França i Espanya.

L'acord fou signat pels representants de Lluís XIV i de Felip IV a l'illa dels Faisans, a Iparralde, el País Basc del

Quinqués per recollir la Flama del Canigó.

/FOTO: DOSSIER DE PREMSA 2017, ÒMNIVUM CULTURAL/

Per què celebrem...

Nord, també sota administració francesa. Des d'aleshores fins al 1992, amb la promulgació de la *Carta europea de les llengües regionals o minoritàries*, l'ús del català va estar oficialment prohibit en aquells territoris.

Amb el naixement de Catalunya com a nació a l'entorn de les terres pirinenques, com el Rosselló, el Canigó ha esdevingut un pol d'atracció dels sentiments patriòtics. Amb aquesta idea al cap, el 1955 un grup d'entusiastes va tenir la iniciativa d'encendre una flama al cim del Canigó, una única flama que, transportada per voluntaris a peu, a cavall, amb bicicleta o automòbil arribaria a tots els racons dels Països Catalans per encendre les fogueres de Sant Joan. Aquells iniciadors eren Francesc Pujada, veí d'Arles de Tec, Josep Deloncle, folklorista i polític, i Esteve Albert, historiador i activista cultural que aquell mateix any *inventà* els pessebres vivents. Fou l'arrencada d'una tradició que en poc temps arrelà a la Catalunya Nord, lligada a les celebracions ancestrals del solstici d'estiu.

El 1966, la Flama travessà la frontera per primer cop i arribà a Vic i Barcelona, on fou rebuda per Josep Maria de Porcioles, l'alcalde franquista d'aleshores. Fou una excepció, ja que l'any següent el trasllat s'hagué de celebrar de manera clandestina, però res no evitaria que la pràctica s'estengués arreu de Catalunya i el País Valencià, fins a Alacant.

El cap de setmana abans de Sant Joan, centenars de persones es concentren a l'Aplec del Canigó, al peu de la muntanya, al refugi de Cortalets. Porten feixos de llenya dels seus llocs d'origen, que s'apilen al peu de la creu de ferro que hi ha al cim. La nit del 22 de juny, un grup del Cercle de Joves de Perpinyà puja la flama que conserven per encendre la foguera, després de llegir un manifest que s'estendrà arreu. A l'albada del dia 23, s'inicia el descens amb flames obtingudes a partir de l'original, per encendre més de tres mil fogueres repartides per tot el territori, com a símbol d'unitat, fins a esdevenir la Festa Nacional dels Països Catalans.

Durant la resta de l'any, des del 1965, la flama es conserva encesa al Museu de la Casa Pairal, al Castellet de Perpinyà.